

DOSSIER

ACTIVITAT PRODUCTIVA I TRANSFORMACIÓ DEL MEDI EMPORDANÈS

La població empordanesa i la immigració (1960-2014)

Per Josep Playà Maset^(*)

Resum

L'Alt Empordà és la comarca que compta amb més població estrangera en l'actualitat. L'Empordà és terra d'acollida. El 1973, hi havia un 27,3% de nascuts fora de Catalunya que procedien de diferents regions espanyoles, actualment hi ha un 28,27% de població estrangera. Una tercera part de la qual és d'immigració econòmica, amb el Marroc com a principal país emissor, però també hi ha una important població de la Unió Europea, francesos i alemanys, sobretot, que representa una altra tercera part, la resta es reparteix entre les més de cent nacionalitats de procedència. La distribució comarcal és desigual, mentre que la zona del litoral i Figueres i el seu entorn reben molta immigració, fet que comporta el seu creixement poblacional, l'interior no en rep i trenta municipis perden població en els darrers anys.

Paraules clau

Empordà, immigració, població, identitat

Abstract

Alt Empordà is the county with the highest foreign population today. The Empordà region is a hospitable place by tradition. In 1973, 27,3% of its population was born outside of Catalonia and came from different Spanish regions, and today there are 28,27% of foreigners. A third part of these is economic migration with Morocco as the main country of origin, but there also is a significant population from the European Union, especially France and Germany, which accounts for another third, and the rest is divided between more than one hundred nationalities of origin. The regional distribution is uneven, while the coastal area and Figueres and its surroundings receive a lot of immigration, which leads to its increase in population, the hinterland does not see much immigration and thirty municipalities have lost population in recent years.

Keywords

Empordà, immigration, population, identity

Recepció: 06/09/2015 • Acceptació: 13/10/2015.

* Periodista i filòleg.

DOI: 10.2436/20.8010.01.180

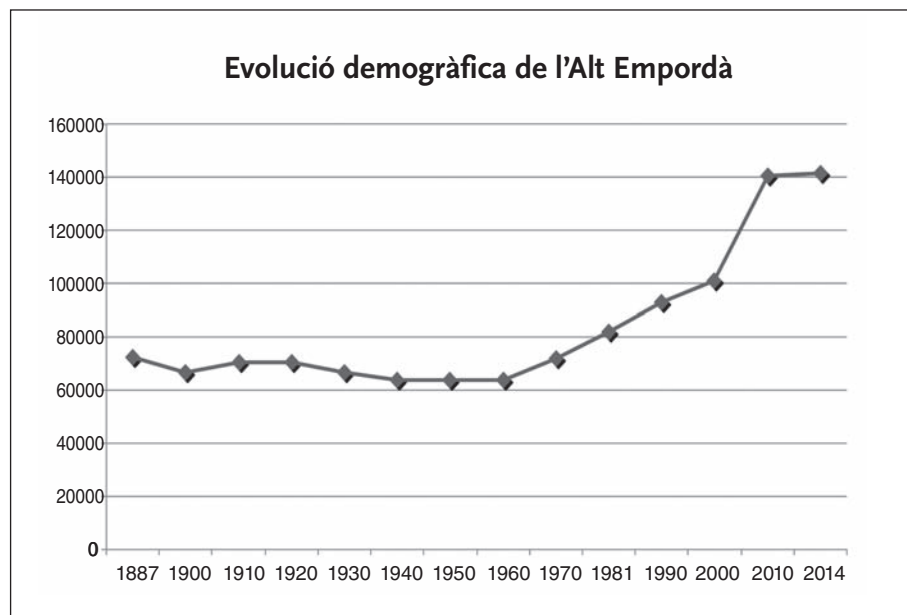
Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, volum 46 (2015)
Josep Playà Maset

La corba de la població de la comarca de l'Alt Empordà marca dues grans pujades, entre finals del segle XVIII i mitjan segle XIX i entre 1960 i 2010. Si la primera ve marcada per l'extensió de l'agricultura i la concentració poblacional en alguns nuclis aprofitant els períodes de pau, la segona va lligada a dues onades migratòries que quasi se succeeixen en el temps. La primera onada d'immigrants prové en la seva majoria d'Andalusia i la segona comença amb l'arribada d'immigrants estrangers a partir de 1998.

El segle XXI es va iniciar marcat per una intensa immigració procedent tant de països africans, com llatinoamericans i de l'Europa de l'Est; per la consolidació de l'eix Figueres-Roses i de la zona costanera i per un fenomen més insòlit a la resta de Catalunya, com és la presència d'uropeus que vénen a jubilar-se a poblacions de la costa tot aprofitant la seva segona residència.

La crisi econòmica iniciada el 2008 ha frenat el creixement i l'arribada d'immigrants. I ha accentuat també les incerteses sobre el futur d'una economia massa dependent del sector turístic i dels serveis i amb el sector de la construcció que tardarà molts anys a recuperar la seva puixança.

Taula I

Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, volum 46 (2015)
La població empordanesa i la immigració (1960-2014)

DE 1857 A 1960, UN SEGLE SENSE CREIXEMENT

L'Alt Empordà va experimentar un moderat creixement econòmic i demogràfic entre finals del segle XVIII i mitjan segle XIX, acompanyat també d'un increment de la natalitat. Va passar dels 41.280 habitants del 1787 als 73.867 del 1857. Miquel Planas ha assenyalat que tot i que “algunes zones assoleixen un cert sostre, n'hi ha d'altres de molt actives, com les vitivinícoles i les de la creixent indústria suro-tapera, així com els ports costaners i una ciutat de Figueres que bull en tots els aspectes (comercial, polític, cultural) mentre esdevé la veritable capital que aglutina la comarca”.⁽¹⁾ Però en el darrer terç del XIX conflueixen diversos factors que contribueixen a l'estancament. A escala general, la pèrdua de les colònies provoca una crisi que s'afegeix a la que ja pateix el sector agrícola. I en el pla comarcal, ens trobem amb la crisi provocada per la fil·loxera (a partir del 1880), molt més intensa que l'anterior de l'oidium, i la posterior, de la indústria del suro. Dos cops molt durs per a una zona on la indústria tenia una escassa empenta. El resultat és que l'any 1900 vivien poc més de 66.000 persones a l'Alt Empordà, unes 9.000 menys que el 1878 (això és, una pèrdua del 12%). Tot i que no existeix cap estudi precís, seria interessant poder conèixer l'abast de les emigracions cap a l'Amèrica del Sud i altres zones de Catalunya de la població dels municipis d'economia basada en l'agricultura. Un cas simptomàtic és el de Garriguella, que va passar dels quasi 1.800 habitants d'abans de la fil·loxera a menys de la meitat en tan sols vint anys.

És cert que en els primers anys del segle XX es produeix un cert redreçament, però l'epidèmia de grip i les guerres posteriors faran que la població s'estanqui de nou i que la comarca perdi pes fins i tot en el conjunt de Catalunya. A l'Alt Empordà, amb prou feines si es noten les onades migratòries procedents de Múrcia i de la zona del Llevant. Aquelles migracions, més rellevant en el conjunt català, van impulsar al demògraf empordanès Josep Antoni Vandellós⁽²⁾ a escriure el llibre: *Catalunya, poble*

1. Miquel PLANAS, “La població de l'Alt Empordà els segles XVII, XVIII i XIX”, *Revista de Girona* (1987), núm. 73.

2. Josep Antoni Vandellós i Solà (Figueres, 1899-Nova York, 1950) era fill del notari Ramon Vandellós, establert a Figueres. Va estudiar el batxillerat a l'Institut de Figueres, de jove va militar en formacions nacionalistes i va publicar diversos articles al setmanari *Alt Empordà*. Va estudiar Dret a Barcelona i va crear, el 1934, el Servei Central d'Estadística de la Generalitat. Va marxar a l'exili i va viure a Venèçuela i Nova York. Se'l considera el pare de la demografia catalana, com autor de dos llibres fonamentals: *Catalunya, poble decadent* i *La immigració a Catalunya*, tot i que hi manté una visió gairebé ètnica de la identitat de la població catalana en la línia del pensador italià Conrado Gini. (Josep PLAYÀ MASET, “Reivindicació d'un empordanès oblidat: Josep Antoni Vandellós”, *Hora Nova*, 16 octubre 1990).

decadent. En aquest estudi, Vandellós alerta de la caiguda de la natalitat i la baixa fecunditat dels catalans i del perill que significa per a la identitat catalana. També parla de tres tipus de ciutats en funció del nombre d'immigrants que reben. En el primer grup es troben les de l'àrea de Barcelona, com l'Hospitalet de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet i Sabadell. En el segon grup, hi situa una sèrie de ciutats mitjanes com Tortosa, Tarragona, Girona, Lleida, Mataró i Manresa. I queda un tercer grup de ciutats que resten quasi al marge d'aquesta mobilitat, entre les quals hi ha Vic, Figueres, Olot i Reus, quatre nuclis que durant el segle XIX havien tingut una influència política i social molt rellevant.

Tot i que l'Empordà deixa de ser aquesta comarca de referència i que Figueres no té l'empenta que li havien donat els seus dirigents republicano-federals, es produeix un procés de consolidació de la capital en relació amb la resta de la comarca. Figueres creix en detriment de nuclis agrícoles com Castelló d'Empúries, Peralada, Garriguella o Agullana. La capital passa dels 10.922 habitants del 1900 als 17.797 del 1960 (i de representar el 16% de la població comarcal passa al 28%). Jaume Santaló³⁾ recorda que el creixement de Figueres no és atribuïble només a l'aportació comarcal, sinó fonamentalment a unes dinàmiques migratòries d'escala superior: augmenta la proporció de nous figuerencs provinents d'altres comarques gironines i de la resta de Catalunya i la d'habitants nascuts a la resta de l'Estat (d'un 4,7% passa a un 12,2%). La ciutat es reforça amb petites i mitjanes empreses i esdevé un centre distribuïdor de mercaderies i serveis. L'any 1930 prop d'un 40% dels figuerencs eren originaris de fora de la ciutat i de la seva àrea d'influència natural.

L'ARRIBADA DELS IMMIGRANTS DEL SUD

L'onada migratòria que comença a arribar a Catalunya cap a finals de la dècada dels 50 va tardar més a l'Alt Empordà. Tot i així a partir dels anys 60 el creixement turístic impulsa el sector de la construcció i als serveis i es comença a demanar també mà d'obra a Figueres i als pobles de la costa.

L'evolució demogràfica és eloqüent: els 63.000 habitants del 1960 es converteixen en 72.000 el 1970 i en 80.000 el 1981. L'any que mor Franco, el 27,3% dels empadronats a la comarca han nascut fora de Catalunya. Entre 1960 i 1975 han arribat 11.242 persones d'Andalusia; 2.707, de Castella Lleó;

3. Jaume SANTALÓ. *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*, Museu de l'Empordà, 1999.

i 2.210, d'Extremadura.⁽⁴⁾ El poble que rep l'impacte més gran és Roses, que l'any 1975 té un 45,8% dels seus habitants nascuts fora de Catalunya. També a Portbou i Sant Miquel de Fluvià, dos nuclis que disposen d'estació de tren, superen el 40%. Són els anys de l'apogeu del turisme i de l'aparició de les grans urbanitzacions a Roses (Fumats, Canyelles, Puig-rom, Santa Margarida), Castelló d'Empúries (Empuriabrava), l'Escala i Llançà. La proliferació de segones residències dóna peu a una població flotant estable i permet que al juliol i l'agost es compti una mitjana de prop de 300.000 persones d'estiueig al conjunt de la comarca.

LA COMARCA AMB MÉS IMMIGRANTS ESTRANGERS

El fet que l'Alt Empordà sigui una comarca de pas, al costat de França, i la seva especialització en el sector serveis –que dóna molts contractes temporals– són les raons principals que expliquen que la comarca hagi passat a ser la que té un percentatge més alt d'immigrants de tot Catalunya.

L'arribada d'immigrants estrangers va començar fins i tot abans que a la resta de Catalunya, tant pel que fa al fenomen més especial dels europeus, com dels nord-africans. Així l'any 1995 ja hi havia a la comarca 2.018 immigrants africans censats, el que representava un 2,1% de la població, quan a Catalunya tan sols eren el 0,7% del total d'habitants. Inicialment els nuclis on es van concentrar els homes joves nouvinguts, sobretot marroquins però també senegalesos i gambians, era a l'àrea costanera entre Roses, Castelló, Sant Pere Pescador, Ventalló i l'Armentera, on a més de treballar en el sector serveis ho feien en el de la recollida de la fruita.

L'any 2013 es va arribar a la xifra rècord de 40.336 residents d'origen estranger, que significava un 28,27% del total de la població, per davant d'altres comarques com la Segarra i el Baix Empordà. En aquest moment i en el conjunt de les comarques gironines, el percentatge d'immigrants era del 21,6% i a tot Catalunya del 15,7%. És a dir, l'Alt Empordà gairebé doblava el percentatge de Catalunya.

Aquests immigrants han arribat sobretot en el període 1998-2008. L'augment aproximat de 45.000 habitants en 10 anys supera el de quasi 30.000 que s'havia produït en 35 anys, entre 1960 i 1995. I en la seva major part són creixements que cap atribuir al saldo migratori positiu, ja que el creixement vegetatiu ha estat ben escàs.

4. Miquel PLANAS, "La població i l'activitat socioeconòmica, 1970-1996", dins *Història de l'Alt Empordà*, Diputació de Girona (2000).

Un altre detall revelador és que a la comarca hi havia el 2013 un total d'11.000 marroquins, si fa no fa el mateix nombre d'andalusos que van arribar entre 1960 i 1975. En el cas de Figueres, l'any 1991 hi vivien tan sols 382 ciutadans del Marroc, cinc anys més tard ja eren 1.786 (abans per tant que es produís l'arribada massiva a tot Catalunya) i el 2013 eren 4.919.

Es pot resumir dient que s'ha repetit el fenomen migratori dels anys 60 i 70 però ara d'una manera molt més concentrada en uns pocs anys i amb uns orígens molt més diversos (procedència de 116 nacionalitats).

Taula II. Perfil de la població immigrant.
Perfil de la població de l'Alt Empordà - 1 de gener de 2013
Pla Territorial Ciutadania i Immigració

Població total Alt Empordà	142.682
Població estrangera empadronada	40.336 (28,27%)
% d'immigració econòmica	60,7 %
Nacionalitats residents a la comarca	116

Àrea geogràfica d'origen de la població estrangera

Magrib	29,2 %
Resta d'Àfrica	5,2 %
Amèrica del Nord	0,2 %
Amèrica Llatina	19,4 %
UE	38,2 %
Europa de l'Est	4,5 %
Resta d'Europa	0,8 %
Àsia	2,4 %
Oceania	0,04 %

Població estrangera segons sexe

Homes	52,7 %
Dones	43,3 %

Població estrangera segons edat

0-14 anys	16,7 %
15-29 anys	20,3 %
30-44 anys	32,3 %
45-59 anys	16,5 %
60-74 anys	10,5 %
> 75 anys	3,7 %

D'acord amb el que ens mostra la taula II,⁽⁵⁾ no es pot parlar d'un perfil únic, però sí d'una predominança dels immigrants per raons econòmiques, de nacionalitat marroquina, homes i d'edats entre els 15 i els 44 anys.

És important constatar que més d'una tercera part d'aquesta immigració procedeix de la Unió Europea. Això explica també que tan sols un 60% sigui immigració per causes econòmiques (per trobar feina o millorar la seva situació), mentre que un percentatge molt més alt que en altres comarques és de jubilats o rendistes europeus.

Quan es compara el tipus d'immigració a l'Alt Empordà i Catalunya (taula III) s'observen diferències substancials. Tant en un cas com en l'altre, el col·lectiu més ampli és el marroquí, però a la comarca representa prop de la tercer part del total, deu punts més que al conjunt català. Destaca sobretot l'elevat percentatge de francesos (quatre vegades més que al conjunt del país) i d'alemanys (més del doble), però també de britànics, italians i belgues. De la resta de nacionalitats, a la comarca estan més ben representats que dins l'àmbit català els bolivians, senegalesos, russos i hondurenys. I estan per sota de la mitjana els romanesos, xinesos, pakistanesos i equatorians.

Taula III. Comparativa entre els immigrants de Catalunya i l'Alt Empordà

CATALUNYA			ALT EMPORDÀ		
Nacionalitat	Total	%	Nacionalitat	Total	%
Marroc	223.664	20,3	Marroc	11.369	30,1
Romania	102.117	9,3	França	4.726	12,5
Xina	51.785	4,7	Romania	2.665	7,1
Itàlia	50.988	4,6	Alemanya	1.822	4,8
Pakistan	45.654	4,1	Bolívia	1.639	4,3
Bolívia	40.110	3,6	Senegal	1.142	3,0
Equador	37.409	3,4	Rússia	1.015	2,7
França	34.207	3,1	Regne Unit	1.015	2,7
Colòmbia	29.541	2,7	Itàlia	956	2,5
Perú	22.280	2,0	Hondures	851	2,3
Alemanya	21.775	2,0	Bèlgica	804	2,1
Regne Unit	21.333	1,9	Colòmbia	669	1,8
Hondures	21.293	1,9	Gàmbia	644	1,7
Rússia	21.170	1,9	Ucraïna	604	1,6
Argentina	20.863	1,9	Equador	595	1,6
República Dominicana	20.664	1,9	Brasil	575	1,5
Senegal	20.525	1,9	Argentina	562	1,5

5. Informe estadístic: La població estrangera a la comarca de l'Alt Empordà. Pla Territorial de Ciutadania i Immigració Alt Empordà. Consell Comarcal de l'Alt Empordà (2013). Amb dades de la Direcció General d'Immigració de la Generalitat.

El mapa de la població estrangera per municipis⁽⁶⁾ situa els percentatges més alts en els municipis de la costa i a Figueres, així com en alguns de segona línia o propers a nuclis com la Jonquera. El turisme i la construcció han estat els motors del creixement i l'aportació dels immigrants procedents de països pobres ha estat “fonamental per pal·liar la caiguda d'entrada de joves autòctons en el mercat laboral”.⁽⁷⁾ També caldria considerar quasi com una excepció la presència d'africans a la zona de Sant Pere Pescador i entorns que van arribar per treballar en el sector fruiter.

CANVIS EN L'ESTRUCTURA DE LA COMARCA (1960-2013)

Si analitzem el que ha passat en el darrer mig segle, podem destacar canvis significatius en l'estructura de la comarca:

– El territori queda pràcticament dividit entre la part est (costa i entorn de Figueres), que creix, i la part oest (nuclis de muntanya, terraprimis i zona agrícola del sud de la comarca) que perd població. Dels 68 municipis, n'hi ha 30 que han perdut població entre 1960 i 2013, un que està estabilitzat (Masarac amb 293 habitants) i 37 que en guanyen. Només trenca aquesta regla geogràfica Portbou, que amb la integració europea i la implantació de l'euro ha perdut les seves referències com a lloc de frontera, de canvi de moneda i de negocis d'importació i exportació, i ha passat de 2.236 habitants a 1.280. I entre els qui guanyen població s'han infiltrat alguns nuclis que s'han beneficiat de les facilitats comunicatives: la Jonquera (també per la seva proximitat amb França) i Bàscara, per estar situats a l'eix de la N-II, i Sant Miquel de Fluvià i Vilajuïga, per disposar d'estació de tren, fet que va provocar el seu creixement especialment en l'onada migratòria dels anys seixantes i setantes.

– Figueres es consolida com a capital i passa de representar el 28% de la població de la comarca al 32%. A principis del segle xx representava només el 16%. Si hi afegim els municipis que voregen el seu terme, especialment Vilafant (que ha passat dels 689 habitants de 1960 a 5.523 habitants), Peralada (amb 1.888), Llers (1.194) i Vilamalla (1.101) aquesta àrea metropolitana representa més del 41%.

6. *Informe estadístic: La població estrangera a la comarca de l'Alt Empordà*. Consell Comarcal de l'Alt Empordà, 2013.

7. Pere LLEONART, *L'anàlisi econòmica de l'Alt Empordà*. Trobada empresarial: “Alt Empordà: continuem creixent? Reptes i oportunitats”, Figueres (2008).

– Els municipis costaners fan un gran salt (amb l'excepció ja assenyada de Portbou). Els 8 pobles que van de Colera a l'Escala passen de 13.000 a 54.000 habitants, i de representar el 20% de la comarca al 38%. Tretze municipis, d'un total de 68, concentren el 70% de la població. Aquest creixement s'ha notat també a una segona línia de mar en la qual podem incloure Palau-saverdera, Pau o Garriguella.

– Els pobles més agrícoles o de muntanya perden habitants i l'envelliment de la població és molt més patent perquè pràcticament no hi ha arribat immigració. Només se'n salven els més propers a la costa (Viladamat, Ventalló, Torroella de Fluvià) o a Figueres (com Pedret i Marzà, Fortià, el Far, Cabanes) perquè afegeixen a la seva condició de pobles-dormitori una agricultura més productiva i de propietat més concentrada.

CONSEQÜÈNCIES SOCIALS DE LA DARRERA ONADA MIGRATÒRIA

La intensitat dels canvis demogràfics que s'han produït en la primera dècada del segle XXI tenen unes conseqüències que van més enllà de la simple aritmètica poblacional. Apuntarem tan sols alguns dels impactes que han provocat.

Ocupació precària

Els treballadors immigrants obtenen feina en el mercat de treball secundari. Un estudi elaborat per la Universitat de Girona, per encàrrec de Càritas, posava de manifest que els estrangers “ocupen l'últim esgraó de l'escala laboral, aquelles feines que no volen els treballadors autòctons, les més precàries, estacionals, les més mal pagades i les que ofereixen unes condicions menys favorables”. I en una economia dominada pel sector terciari, el mercat de treball és fràgil i precari, “abunden treballs que requereixen una mà d'obra no massa qualificada, els salaris solen ser baixos i poc atractius, i les possibilitats de promoció són més aviat escasses. A més, el treball submergit o ocult hi és present”.⁽⁸⁾

Aquesta situació ha provocat que amb l'arribada de la crisi, a partir del 2008, el sector immigrant hagi estat molt més castigat. Si l'any 2005 els aturats estrangers representaven el 22,5% del total d'aturats de l'Alt Empor-

8. Universitat de Girona, *Pobresa, marginació i exclusió social a l'Alt Empordà*, Càritas, 2009.

dà, cinc anys més tard ja representaven el 37,5%, quan numèricament equivalien tan sols al 28% de la població. A Figueres, els estrangers aturats eren el 43% del total, quan el seu pes real és del 30% de la població.

I de ben segur també que la disminució del PIB com a resultat de la crisi ha provocat una disminució de l'economia submergida, no quantificada, i per tant una reducció dels ingressos que arribaven a bona part d'aquestes famílies immigrades.

Barris-guetos

La primera pregunta que cal fer-se és si aquesta dinàmica migratòria ha propiciat una certa *guetització* de la població estrangera. D'acord amb un estudi d'Andreu Domingo, Juan Galeano i Albert Sabater,⁽⁹⁾ a Catalunya hi ha menys enclavaments ètnics que en altres comunitats autònomes i estats veïns. En el seu treball han dividit el país en 5.019 seccions censals o zones geogràfiques (amb una mitjana de 1.600 habitants) i arriben a la conclusió que no existeix cap gueto o "enclavament exclusiu", entesos com zones on la presència d'un sol grup d'estrangers representa el 60% o més del total de la població en aquesta àrea i el 30% del total de membres d'aquest col·lectiu en el municipi. Segons aquest estudi, hi hauria 40 "enclavaments ètnics", àrees on les persones nascudes a Espanya no arriben al 50%. I a l'Alt Empordà en localitzen tres: a Figueres (barri de la Marca de l'Ham), Roses (urbanització Santa Margarida) i Castelló d'Empúries (urbanització Empuriabrava), i en aquestes dues darreres, el pes majoritari correspon a població europea.

En el cas de Figueres, Miquel Planas⁽¹⁰⁾ ha assenyalat també la desigual distribució per barris. El cas més extremat és el de la Marca de l'Ham, on el 62% són immigrants; i després: Nucli Antic (43%), Horta-Capallera (36%), Barceloneta-Caputxins (35%). Unes dades que contrasten amb la nova urbanització de l'Olivar Gran, on tan sols el 5% són immigrants.

En el cas del nucli antic de Figueres, al voltant de la plaça de les Patates i carrer de La Jonquera, s'ha repetit un fenomen ja estudiat a Olot.⁽¹¹⁾ El barri

9. Andreu DOMINGO, Juan GALEANO i Albert SABATER, "Formació i evolució dels enclavaments ètnics a Catalunya abans i durant la crisi econòmica", *Documents d'Anàlisi Geogràfica* (2014).

10. Miquel PLANAS, "La població de Figueres entre 2000 i 2010: creixement i transformació". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, volum 41 (2010).

11. Estanis VAYREDA i altres, *La immigració a Olot en el transcurs del segle xx*, Museu Comarcal de la Garrotxa, 2004.

vell va aplegar a principis del xx la migració procedent dels pobles rurals de l'entorn; mig segle més tard, els mateixos habitatges es van vendre o llogar als immigrants procedents del sud d'Espanya, i més recentment, quan aquests ja han progressat, els han pogut traspasar als immigrants estrangers. No només s'han passat l'habitatge sinó també alguns treballs poc qualificats, com el servei domèstic en el cas de les noies o el treball de manufactura, entre els homes.

La qüestió lingüística

L'allau migratòria del període 2000-2010 ha propiciat canvis en els comportaments socials. Un de ben palès és l'augment de la secularització i l'aparició de noves confessions i centres de culte. Només a Figueres han sorgit 9 esglésies evangèliques, 5 oratoris musulmans i 4 temples de diverses religions. Però on la diversitat reflecteix millor les dificultats de cohesió social i d'integració és en la llengua de comunicació.

No s'han fet massa estudis sobre la llengua d'ús habitual, potser per temor a trobar-se amb resultats poc afalagadors per determinades visions. Actualment a Catalunya, dels 7,5 milions de persones, aproximadament n'hi ha 1 milió de nascudes a la resta de l'Estat i 1,7 milions a l'estranger (la resta, 4,8 milions són nascuts a Catalunya). Però l'enquesta d'usos lingüístics del 2013 estableix que el 50,7% dels habitants (majors de 15 anys) parlen habitualment castellà (55,1% el tenien com a llengua inicial); el 36,3% parlen català (per al 31% era la seva llengua inicial); un 6,8% parlen català i castellà; i un 5,9%, altres llengües. A les comarques gironines (l'enquesta no arriba a escala comarcal), el 51,5% de la població parla català; el 30,8% castellà; el 5,8% les dues llengües i l'11,6% parla altres llengües. Tenint en compte que les dades del cens lingüístic del 2011 relatives a l'Alt Empordà donen dades de coneixement del català més baixes que la mitjana de les comarques gironines, és lògic pensar que, com a molt, parla en català la meitat de la població adulta i aquest tret indica les dificultats d'integració de la població forana que no ha passat per l'escola.

L'impacte politicoelectoral

Els immigrants estrangers han tingut un escàs impacte en la política local i nacional per les dificultats d'associació i perquè la gran majoria no tenen dret de vot en no disposar de nacionalitat. Les entitats que agrupen

els immigrants ho solen ser per països determinats i estan molt disperses. Tenen poca continuïtat i molt poques vegades arriben a exercir una pressió de lobby sobre els polítics locals. D'altra banda les traves administratives per aconseguir la nacionalitat (es necessiten deu anys de residència legal per a la majoria de nacionalitats i almenys altres dos per fer-la efectiva) fan desistir a molts.

A les eleccions municipals del 2013, a Figueres van votar 12.924 persones i es van abstenir 13.052 (51%). El cens era de només 26.000 persones, perquè no poden votar els immigrants no nacionalitzats, però la població real, descomptats els joves de 0 a 18 anys, és de 35.000, això significa que només van votar el 37% dels majors de 18 anys. A la consulta del 9-N del 2014 es va facilitar el vot als immigrants de més de 16 anys que disposessin de Tarjeta d'Identificació d'Estrangers, però les dades globals de participació semblen indicar que només una petita minoria va exercir el dret de vot.

Un fet a tenir en compte és que en les eleccions municipals poden votar els europeus que s'inscriuïn. En les eleccions del 2014, la participació va ser escassa, però caldrà veure com evoluciona en el futur. A Roses hi ha 721 ciutadans amb tots els tràmits en regla per poder votar, però ho podrien fer altres 761 i a Castelló d'Empúries n'hi ha 556, però altres 773 també ho podrien fer si ho sol·licitessin, segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística, l'INE.

Escenaris de futur

L'arribada de nous immigrants estrangers es va frenar a partir del 2008 i des de llavors el saldo és lleugerament negatiu. Tant les migracions internes amb la resta d'Espanya com amb la resta de Catalunya estan estancades, també. I l'any 2013 es pot parlar ja de davallada, ja que el saldo migratori amb l'estranger va ser clarament negatiu, amb una pèrdua de 765 habitants. L'Alt Empordà va ser la setena comarca catalana que va perdre més població segons l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat). Tampoc hi va acompanyar la natalitat, amb una nova davallada del 6,6%. Tot i així, Figueres era de les poques ciutats encara amb saldo migratori positiu amb l'estranger, de 214 persones.

Les previsions fetes el 2013 per l'Idescat indicaven que entre aquest any i el 2025 l'Alt Empordà perdrà prop de 3.500 habitants, el que representa un -2,5%, enfront del -0,3% del conjunt de Catalunya. Aquest retrocés serà a causa que el nombre de defuncions serà superior als naixements i a l'estancament de la migració, amb lleugera tendència a l'èxode.

Aquest mateix informe preveu que la població de Catalunya disminuirà lleugerament fins a l'any 2018 i creixerà moderadament fins al 2051, especialment si hi ha una recuperació econòmica i torna a haver-hi un saldo migratori positiu. Es tendirà a un envelliment de la població, de tal manera que la població de 65 anys i més passarà del 17,4% del 2013 al 30,8% del 2051. L'informe no fa prediccions sobre envelliment a escala comarcal, però la tendència no pot ser massa diferent. Però les bones perspectives del turisme, almenys pels anys immediats, l'existència d'un parc d'habitatges sobredimensionat com a conseqüència de la seva expansió abans de la crisi i com sempre la mateixa situació geogràfica fan pensar que si es dona una certa recuperació econòmica tornarà a créixer la immigració.

CONCLUSIONS

La demògrafa Anna Cabré ha definit l'evolució demogràfica de Catalunya com la d'un "sistema complex de reproducció", definit per una fecunditat molt baixa que ha anat acompanyada de diversos cicles migratoris, especialment intensos en determinats moments. Un creixement vegetatiu molt feble o negatiu s'ha vist compensat en escriure per un saldo migratori positiu. I aquest mateix fenomen s'ha repetit a l'Alt Empordà especialment a partir dels anys 60 del segle passat. Només cal veure que entre 1900 i 1950 hi havia 56 pobles que perdien població i tan sols 13 que en guanyaven i ara la relació és de 30 que retrocedeixen i 37 que augmenten.

Cal assumir doncs que gràcies a la immigració ha augmentat la població (sense ella tant Catalunya como l'Empordà tindrien menys de la meitat dels habitants actualment). I a més ha fet recuperar la natalitat, a causa del rejuveniment de la població i d'una natalitat pròpia superior, almenys en els seus primers anys d'estada aquí. Aquesta immigració ha estat també motor del creixement, ha proporcionat una mà d'obra necessària per fer front al creixement de sectors clau com la construcció i els serveis, ha generat un consum que ha revitalitzat l'economia i ha estat part fonamental del creixement del PIB. Sense els immigrants, la comarca no hauria progressat com ho ha fet.

Aquesta realitat demogràfica té també unes conseqüències, com posàvem de manifest en el capítol anterior, i obliguen a replantejar el debat sobre la identitat, catalana i empordanesa. Centrant-nos en la comarca, és evident que la imatge romàntica que van impulsar Jacint Verdaguer o Joan Maragall queda avui completament superada. I especialment la dimensió ètnica que en molts moments ha sobrevolat l'imaginari del país. L'Empordà

és una comarca amb una població d'orígens diversos. Per tant més plural, més complexa. Ni tan sols la llengua catalana es pot considerar el seu element fonamental, quan resulta que no és la llengua d'ús habitual per quasi la meitat de la seva població. Això no vol dir que no sigui element vertebrador ja que, a poc a poc, és adoptada per població que inicialment no la tenia com a llengua materna.

És especialment rellevant que una quarta part de la població, majoritàriament integrada per aquesta immigració per raons econòmiques, viu en una situació precària i relativament marginada des de diversos punts de vista. La cohesió social es basa no tan sols en uns mínims de benestar social sinó també en la possibilitat d'una mobilitat social ascendent, especialment per a les noves generacions. Si això no és possible, si aquesta situació no es recondueix, esdevindrà un problema a mig termini.

De la mateixa manera que es parla de “Catalunya, nació d'immigrats”,⁽¹²⁾ també haurem d'acostumar-nos a fer referència a “Empordà, comarca d'immigrats”. I aquesta realitat trenca molts tòpics i obliga a repensar la pròpia identitat empordanesa.

12. Andreu DOMINGO, “Catalunya, nació d'immigrats”, diari *Ara* (6 desembre 2014).

